

О.В. Шумський, ст. викл. (ЛКА, Львів)

І.С. Полікарпов, проф., канд. техн. наук (ЛКА, Львів)

ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТОВАРНІ ЗНАКИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ СПОЖИВАННЯ ТОВАРІВ

У контексті вимог сучасного ринку до безпеки товарів і послуг розглянуто стан вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень сучасного напрямку теоретичного товарознавства – товарної інформації за останні 5 років. Подано результати власних досліджень авторів у цій галузі, зокрема товарознавчого змісту попереджувальних інформаційних товарних знаків.

В контексте требований современного рынка к безопасности товаров и услуг рассмотрено состояние отечественных и зарубежных научных исследований современного направления теоретического товароведения – товарной информации за последние 5 лет. Приведены результаты собственных исследований авторов в этой сфере, в частности товароведного содержания предупредительных информационных товарных знаков.

In the context of requirements of modern market to safety of goods and services the state of home and foreign scientific researches of modern direction of theoretical commodity science was considered – commodity information for the last 5 years. The results of own researches of authors in this sphere were given, in particular commodity expert maintenance of preventive informative commodity signs.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З погляду вимог сучасного ринку до безпеки товарів і послуг важливу роль у питаннях інформаційного забезпечення комерційної діяльності повинні відігравати висококваліфіковані торгові працівники – товарознавці-комерсанти, товарознавці-експерти, фахівці в галузі митної справи, маркетингологи, менеджери з торгівлі тощо. Їх фахова підготовка у вузах забезпечується, окрім інших, комплексом товарознавчих дисциплін, базою для освоєння яких є “Теоретичні основи товарознавства”. Одною з перспективних галузей розвитку сучасного теоретичного товарознавства є вивчення теоретичних і практичних аспектів інформаційного забезпечення товарів, тобто товарної інформації [1; 2; 4; 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дані фахової періодики за останні 5 років свідчать про те, що представники російської товарознавчої школи (В.П. Федько та А.У. Альбеков (Ростов-на-Дону), Є.В. Жиряєва (Санкт-Петербург), Г.В. Белов та Г.Б. Белова (Москва) активно досліджують товарне маркування як основний засіб товарної інформації [3]. Предметом цих наукових розвідок є, зокрема, виробниче

маркування як елемент забезпечення реалізації прав споживачів. В Україні окремі питання зі сфери вивчення товарної інформації включені в типові та робочі програми курсів товарознавства Полтавського університету споживчої кооперації (ПУСКУ), Європейського університету (Київ), Дніпропетровського університету економіки та права, Академії митної служби України (м. Дніпропетровськ) [3; 4] та ін.

Мета та завдання статті. Одним з актуальних наукових напрямів даної галузі, у якому ми працюємо протягом останніх 8 років [3; 4; 7-11], є дослідження товарознавчого змісту, функцій і класифікації інформаційних товарних знаків (ІТЗ) як структурного елемента товарного виробничого маркування та інших засобів товарної інформації [4; 5; 7; 8; 11]. У зв'язку з цим, у контексті існуючої на сучасному товарному ринку проблеми підвищення та забезпечення безпеки споживчих товарів, автори вважають можливим викласти результати власних досліджень особливостей класифікації і товарознавчого змісту групи попереджувальних ІТЗ [3; 5; 7].

Виклад основного матеріалу дослідження. У рамках вказаних вище досліджень нами встановлено, що в сучасному товарному виробничому маркуванні переважної більшості непродовольчих і продовольчих товарів присутні майже всі групи ІТЗ однак найчастішими є *екологічні, попереджувальні, експлуатаційні, знаки відповідності та товарні знаки*¹ [4; 11]. Співвідношення кількості груп знаків та кількості одиничних знаків (окремих символів), які присутні на окремому носії маркування чи в окремому виді товаросупровідного документа [2], дуже неоднакове і коливається залежно від специфіки товарної групи, виду і різновиду виробу.

Загальновідомо, що *безпека товару (роботи, послуги)* згідно з чинним законодавством – це відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього природного середовища при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, виконання і утилізації товару (роботи, послуги)².

Попереджувальне маркування повинно привертати увагу споживачів до тих властивостей виробів, які роблять їх потенційно небезпечними. Воно може також містити інформацію про заходи невідкладної допомоги при небажаному контакті з *потенційно небезпечними товарами*, коли цей контакт може завдати шкоди здоров'ю споживача. До таких товарів належать вироби, до складу яких входять *вибухові*,

---

¹ Знаки для товарів і послуг, які згідно з чинним законодавством України є об'єктом промислової та інтелектуальної власності [4].

² Преамбула до Закону України "Про захист прав споживачів" № 1023-ХІІ від 12.05.1991 із зміною згідно з Законом № 2949-ІІІ від 10.01.2002.

вогнебезпечні, отруйні, ядучі (їдкі), інфекційні та радіоактивні речовини, окисники, а також шкідливі речовини, які можуть здійснювати канцерогенний, мутагенний, тератогенний та інгібуючий вплив, а також шкідливий вплив на репродуктивну функцію. У цьому випадку споживач може бути повідомлений практично про всі види небезпеки, яку може спричинити виріб: хімічну, радіаційну, пожежну, біологічну, можливість вибуху тощо.

Згідно з вимогами ч. 2 “Особливості продажу окремих груп товарів” *Правил продажу непродовольчих товарів*³ попереджувальне маркування у вигляді знаків і написів відповідного змісту є обов’язковим для таких товарних груп:

- електропобутових товарів (п. 2.4.);
- телерадіотоварів (п. 2.5);
- товарів побутової хімії, мінеральних добрив і засобів захисту рослин (п. 2.6).

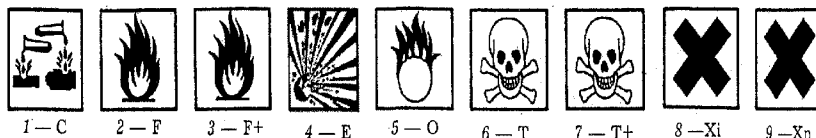

Рисунок 1 – Попереджувальні знаки – піктограми, які найчастіше зустрічаються у структурі виробничого товарного маркування: 1 – “Ядуче” (С); 2 – “Легкозаймісте” (F); 3 – “Дуже легкозаймісте” (F+); 4 – “Вибухонебезпечно” (E); 5 – “Окисник” (O); 6 – “Отруйне” (T); 7 – “Дуже отруйне” (T+); 8 – “Подразник” (X_i); 9 – “Шкідливо” (X_n)

Попереджувальні знаки призначені для інформування споживачів про безпеку споживання чи експлуатації потенційно небезпечних товарів, шляхом попередження про можливу небезпеку або вказівкою до дій щодо її попередження. *Товарознавчий зміст* цих знаків полягає в тому, що ними у символічній формі фактично подаються відомості про властивості безпеки товарів на рівні видів останньої (хімічної, радіаційної, пожежної, електричної тощо). Нами встановлено, що у структурі виробничого товарного маркування ці ПТЗ зустрічаються переважно у вигляді піктограм (рис. 1-3). Ми вважаємо, що за класифікацією Ч. Пірса попереджувальні знаки частково можна

³ Затверджені наказом Мінекономіки та європейської інтеграції України “Про затвердження Правил продажу непродовольчих товарів” № 98 від 11.03.2004.

віднести до *символічних*, тобто тих, для яких зв'язок між формою і змістом встановлюється довільно, стосовно саме того чи іншого конкретного знака (рис. 1.8-1.9), а частково – до *індексних* і навіть *іконічних* (рис. 1.1-1.7).

Смислове значення графічної частини попереджувальних ІТЗ також може доповнюватися *мовними знаками* – відповідними написами попереджувального змісту. Найчастіше таке поєднання зустрічається у попереджувальному маркуванні технічно складних виробів та їх упаковки (електропобутових приладів та машин, телерадіотоварів, транспортних засобів тощо). Так, на задніх панелях імпортованих телевізійних приймачів, звукозаписувальної апаратури, апаратури для відеозапису і відтворення зображення і звуку, на корпусах носіїв для запису звуку, частин, вузлів та деталей тощо ставляться спеціальні попереджувальні мовні знаки (написи) або поєднання спеціальних символів та написів (рис. 2).

Спеціальні попереджувальні мовні знаки можуть входити також у структуру товарного маркування виробів інших товарних груп (рис. 3).

Детальніше дослідження товарознавчого змісту попереджувальних ІТЗ дає можливість стверджувати, що ними реалізується (у порядку пріоритетності) цілий комплекс функцій, насамперед: *попереджувальна, власне інформаційна та вказівна*.

Попереджувальна функція цих знаків обумовлюється їх прямим призначенням і для багатьох товарних груп визначається вимогами чинних законодавчих і підзаконних актів (попереджувати про небезпеку, застерігати від неї та запобігати їй).

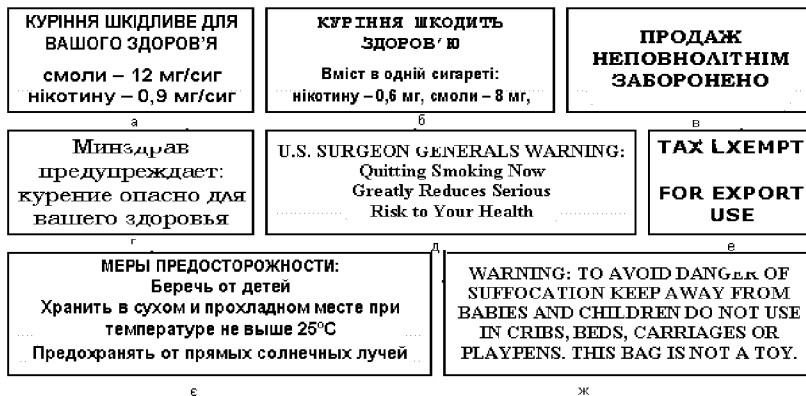

Рисунок 3 – Попереджувальні написи на споживчій упаковці виробів: а-е – цигарок; е – косметичних виробів (креми та фарби для волосся); ж – швейних виробів

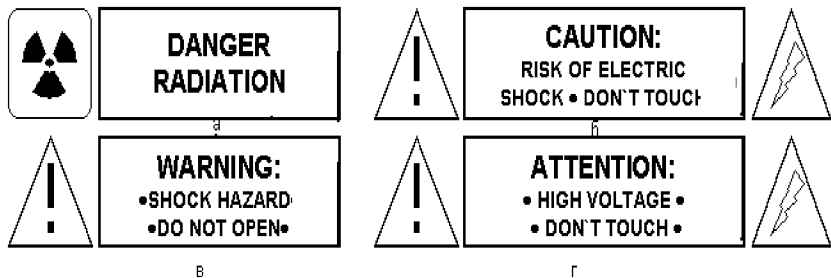

Рисунок 2 – Попереджувальні знаки і написи, які найчастіше зустрічаються у структурі товарного маркування імпортованих електропобутових товарів і телерадіотоварів: а – “НЕБЕЗПЕЧНО: випромінювання”; б – “ОБЕРЕЖНО: можливе ураження струмом. • НЕ ТОРКАТИСЯ”; в – “ПОПЕРЕДЖЕННЯ: ризик ураження • НЕ ВІДКРИВАТИ”; г – “УВАГА: висока напруга • НЕ ТОРКАТИСЯ”

Власне інформаційна і вказівна функції попереджувальних знаків проявляються в тому, що вони в символічній формі повідомляють споживача про властивості безпеки товарів у цілому і в розрізі її видів, виділяючи їх при цьому серед сукупності інших споживчих властивостей. До того ж, засобами попереджувального маркування в компонентному складі виробів особливо виділяються шкідливі речовини, які зумовлюють їх потенційну небезпеку.

Висновки.

1. Попереджувальні ІТЗ є невід’ємною складовою частиною попереджувального маркування, наявність якого у виробничому товарному маркуванні окремих груп непродовольчих товарів обґрунтовується вимогами низки чинних законодавчих і підзаконних нормативних актів.

2. Товарознавчий зміст попереджувальних ІТЗ у товарному маркуванні полягає в тому, що повинні привертати увагу споживачів до тих властивостей виробів, які роблять їх потенційно небезпечними. Вони також можуть подавати інформацію про заходи невідкладної допомоги при небажаному контакті з потенційно небезпечними товарами, коли цей контакт може завдати шкоди здоров’ю споживача.

3. У цьому випадку споживач може бути повідомлений практично про всі види небезпеки, яку може спричинити виріб: хімічну, радіаційну, пожежну, біологічну, можливість вибуху тощо.

4. Згідно з вимогами ч. 2 “Особливості продажу окремих груп товарів” Правил продажу непродовольчих товарів попереджувальне марку-

вання у вигляді знаків і написів відповідного змісту є обов'язковим тільки для трьох товарних груп [4, с. 296], а практика сучасної комерційної діяльності вказує на необхідність суттєвого розширення цього переліку.

Список літератури

1. Николаева, М. А. Товароведение потребительских товаров [Текст]: учебник для вузов / М. А. Николаева // Теоретические основы товароведения. – М. : НОРМА, 1998. – 283 с.

2. Кисляк, Н. К. Перспективні напрямки розвитку товарознавства [Текст]. Ч.1. // Товари XXI століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 жовтня 2002 р. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – С. 3-4.

3. Полікарпов, І. С. Товарна інформація – сучасний напрям розвитку теоретичних основ товарознавства [Текст]. Ч.2. / І. С. Полікарпов, О. В. Шумський // Вісник КНЕУ. – 2005. – № 2. – Спецвипуск матеріалів міжнародної науково-практичної конференції “Науки про торгівлю” – С. 18-23.

4. Полікарпов, І. С. Товарна інформація [Текст] : підручник / І. С. Полікарпов, О. В. Шумський. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.

5. Полікарпов, І. С. Ідентифікація товарів [Текст] : підручник / І. С. Полікарпов, А. П. Закусілов. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 344 с.

6. Пругульська, Н. В. Сучасна концепція розвитку наукового товарознавства [Текст] / Н. В. Пругульська // Товарознавство та ринок споживчих товарів у 3-му тисячолітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2004. – С. 1-2.

7. Шумський, О. В. Товарна інформація та її роль в інформаційному забезпеченні діяльності на ринку товарів та послуг [Текст]. Ч.1. / О. В. Шумський, І. С. Полікарпов // Товари XXI століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 жовтня 2002 року. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – С. 11-15.

8. Шумський, О. В. Екологічні знаки з погляду особливостей подання товарної інформації у символічній формі [Текст] / О. В. Шумський, І. С. Полікарпов // Вісник Львівської комерційної академії : зб. наук. пр. – Львів, 2004. – Вип. 6. – С. 133-143. – (Серія товарознавча).

9. Шумський, О. В. Товарна інформація: розвиток термінології [Текст] / О. В. Шумський, І. С. Полікарпов // Вісник Львівської комерційної академії: зб. наук. пр. – Львів, 2004. – Вип. 6. – С. 3-9. – (Серія товарознавча).

10. Проблема оцінювання якості товарної інформації [Текст] / О. В. Шумський, І. С. Полікарпов, М. С. Беднарчук, О. М. Швель // Сучасні тенденції та проблеми інновації виробництва товарів і надання послуг : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 7 травня 2008 р. – Львів : РВВ НЛТУ України, 2008. – С. 214-219.

11. Шумський, О. Інформаційні товарні знаки: проблеми термінології і класифікації [Текст] / О. Шумський // Товарознавство і торговельне підприємство: фахова професіоналізація, дослідження, інновації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 квітня 2009 р. / відп. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – С. 68-71.

Отримано 30.09.2009. ХДУХТ, Харків.
© О.В. Шумський, І.С. Полікарпов., 2009.